

osporavanja u pitanju kontracepcije» u SB XI (1971) 95—99. Steiner je Kuničićeve primjedbe tretirao u članku »Alj sme dr J. Kuničić kritizirati francoske škole« u »Bogoslovnom vestniku« 1971, 92—115 i u članku »Ne na umanjenje nego na uzveličanje snage i životvornosti papine enciklike 'Humanae vitae'« u SB XI (1971) 336—353. Ovaj posljednji članak doveo je uredništvo SB u neugodan položaj, o čemu svjedoče dopisi na str. 56—58. Radi potpunosti čitalac mora uzeti u obzir i drugu štampu, osobito »Bogoslovsku smotru« i »Vjesnik nadbiskupije splitske i makarske«.

Evo što sadrži iz te polemike ovo godište SB:

— Dopisi Nadb. Ordinarijata Split, Š. Ordinarijata Maribor i samog autora dra Š. Steinera oko njegovog članka »Ne na umanjenje« (56—58).

— »Odgovor dr Steineru« fra Karla Nole (58—63) na gore spomenuti članak »Ne na umanjenje...«. To je i prigovor uredništvu SB zbog uvrštenja toga članka.

— »Doktrinalna komisija B. konference Jugoslavije i 'Humanae vitae'« fra Karla Nole (125—130) predstavlja kritiku stava Doktrinalne komisije i njezina predsjednika Nadbiskupa dra Pogačnika.

— »Metoda dr Jordana Kuničića« Š. Steinera (244—259) odgovor je autora na Kuničićev članak »Neka 'nova' osporavanja u pitanju kontracepcije« u SB XI (1971) 95—99. Dodana mu je i kratka izjava dra Kuničića o prestanku daljnje polemike s autorom (259—260).

U raspravi je intervenirala i Kongregacija za nauk vjere u Rimu. I to je registrirano:

— »Dopis Msgr Jenka Kongregaciji za nauk vjere i odgovor« (260—262) donosi četiri pitanja što ih je Kongregaciji u vezi sa Steinerovim učenjem postavio Msgr Jenko i odgovor na ta pitanja potpisan od prefekta kard. Franje Šepera.

— »Izjava Doktrinalne komisije« (262): predsjednik Komisije dr J. Pogačnik, ljubljanski nadbiskup, daje izjavu o prihvatanju »Humanae vitae« od strane Komisije te izvještaj o stavu Komisije prema razlaganju dra Steinera na njezinoj sjednici.

Polemika unatoč intervenciji najviše instance nije dovršena.

3. I ovo je godište nastavilo nemilu polemiku o tzv. »hercegovačkom slučaju«. Tu spadaju tri dopisa S, Bošnjaka uredniku SB dru Juri Radiću (49—50), dopis iz kancelarije B. Ordinarijata Mostar s naslovom »Afera oko župa u Hercegovini — činjenice« (50—55).

Dr fra Viktor Nuić svojim dopisom (141—142) osporava točnost navoda jednog Bošnjakovog dopisa, a Bošnjak u dopisu »Osvrt na osvrt« (325—326) ponovno pobija Nuićeve navode.

Polemika očito pokazuje prisutnost tako jake emotivne komponente u cijeloj stvari, da je zaista još uvijek teško očekivati trijezan pristup koji jedini može dovesti do rješavanja. A to treba žaliti.

VZ

ENCYCLOPAEDIA MODERNA, časopis za sintezu znanosti, umjetnosti i društvene prakse. Izdaje: Institut za filozofiju znanosti i mir Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Fenomen »EM«

Pojava »Encyclopaedie moderne«, časopisa Instituta za filozofiju znanosti i mir Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, znači jedan novum u našoj poratnoj periodici kako u izboru suradnika, tako i u tematici i načinu na koji obrađuje sva dostignuća ljudske znanosti, umjetnosti i društva. Prihvativši rizik da stranice časopisa ponude ljudima »različite naobrazbe, struka, pogleda i pristupa« (iz »Riječi redakcije« u prvom broju časopisa), redakcija časopisa se je upustila u svojevrsnu avanturu i opasnost da se njezina dobronamjernost pokuša krivo tumačiti. Sedma obljetnica »EM« potvrdila je ta strahovanja, ali i vriednost časopisa, njegovu ekumensku širinu, njegov veliki doprinos stvari mira, tolerantnosti i međusobnog sporazumijevanja kao jedinom mogućem putu da se »ukrote snage koje prijete kaosom i uništenjem« (cit. mj.), nitko dobronamjerman ne može i ne smije osporiti.

Vjerska i crkvena problematika na stranicama »EM«

Od dosad objavljenih 20 brojeva »EM«, čak je 14 brojeva donijelo bilo članke, bilo recenzije koje obra-

đuju vjerske teme ili dobrim dijelom ulaze u područje koje običavamo nazivati religijskim. Među autorima susrećemo katoličke i pravoslavne teologe kao i stručnjake s područja islama, ali i tzv. »ateističke teologe« koji na sebi svojstven način tumače fenomen religioznosti i suvremena kretanja u Crkvi. Pogledajmo priloge religijskog sadržaja.

Tomislav Šagi-Bunić, *Ekumensko vijeće crkava kao iskustvo i htijenje*: EM 2 (1967) 144—150.

Cedomir S. Drašković, *Razmišljanja o Crkvi i njenoj sadašnjoj perspektivi*: EM 3—4 (1967) 52—54.

Dimitrije Dimitrijević, *Beogradska svepravoslavna teološka konferencija*: EM 3—4 (1967) 163—165.

Daniyel Bučan, *Islam i suvremenost*: EM 5—6 (1967) 54—56.

Josip Turčinović, *Markantun de Dominis iz teološke perspektive*: EM 5—6 (1967) 119—123.

Ovaj broj EM posvećen je 350. obljetnici djela »De Republica ecclesastica« velikog splitskog nadbiskupa Antonija de Dominisa. Svoje priloge objavili su u istom broju Veljko Gortan (str. 93), Ivan Supek (111), Žarko Dadić (124), Cvito Fisković (128) i Šime Jurić (133). Ovaj posljednji s opširnijom građom za bibliografiju Markantuna de Dominisa.

Joja Ricov, *Sakralna umjetnost u Jugoslaviji*: EM 5—6 (1967) 348—349.

Jure Juras, *Naš susret s Dominisom u Splitu*: EM 7 (1968) 103—106.

Petar Segvić se u osvrtu na dosad objavljene članke i člankopisce u EM 7 (1968/69) 138 sebi svojstvenom borbenašću jednog antireligioznog huškača buni i prosvjeduje što je redakcija časopisa dozvolila da na njezinim stranicama iznose svoja mišljenja i teolozi J. Turčinović (o Dominisu), A. Trstenjak (o problemima današnje omladine), Vj. Bajsić (osvrt na knjigu S. Novkovića, Problem metafizike u suvremenoj analitičkoj filozofiji) i Joja Ricov u članku »Sakralna umjetnost u Jugoslaviji«, kojemu predbacuje »čisto religijska osjećanja« (kao da je to teški grijeh!) a redakciji EM spočitava da objavljuje »materijal veoma podesan za teološku literaturu, zbog čega naši teolozi mogu biti veoma zadovoljni i redakcijom 'Enciklopedie mo-

derne', koja im je upravo takav časopis obilato nadomjestila« (str. 140). Izgleda da je drug Segvić »namjerno« zaboravio namjeru pokretača ovog časopisa! On traži »prihvatljivu formu zajedničkih razgovora«, a to bi bila druga Segvića forma: unisolo na svim linijama! Svi da pušu u isti, Petra Segvića, rog i onda bi nestalo »idejno šarenilo koje je inače nedopustivo za tendencije avangardizma« kako on to veli.

Spomenimo još i ovu sitnicu. U svom osvrtu u EM pod naslovom »Neki prilazi socijalnim i filozofskim problemima u pojedinim člancima objavljenim u časopisu 'Encyclopaedia moderna', str. 136—140, P. Segvić se okomljuje samo na »teološko-popovske koncepcije«. Samo ga to smeta i uznemiruje! Ne otkriva li ta sitnica tendencioznost pisca, i nije li sve to previše očito, simptomatično, a da bi moglo biti i objektivno?

Vjekoslav Bajsić, *Avangardizam u opasnosti*: EM 8 (1969) 183—184.

Prof. filozofije na Teološkom fakultetu u Zagrebu odgovara na napis P. Segvića u prošlom broju »EM« smatrajući da »EM« nije nipošto protiv avangardizma »ako si je ona kao prvi časopis kod nas priuštila tu slobodu da dade 'teolozima' riječ na svojim stranicama jednako kao i drugu Segviću. Avangardizam je također nešto stvarno, a ne etiketa koja se brani time što se oni koji pođu naprijed proglašavaju nazadnima. Etikete se lijepe na flaše« (str. 184).

Petar Segvić, *Pokoncilska misao u svijetu i kod nas*: EM 9 (1969) 67—78.

Žarko Dadić recenzira knjigu Ž. Markovića, *Ruder Bošković* (Zagreb 1968) u EM 9 (1969) 175—176 i EM 12 (1970) 108—109.

Cedomir Drašković, *Povodom velikog jubileja Srpske pravoslavne Crkve*: EM 10 (1969) 116—122.

T. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema* (Zagreb 1969), knjigu ovog najistaknutijeg katoličkog teologa sadašnjice u nas recenzira Jure Juras u EM 10 (1969) 123—128.

Ivan Golub, *Juraj Križanić kao preteča kršćanskog ekumenizma*: EM 11 (1969/70) 94—98.

- Daniel Bučan, *Uz novo izdanje Kur'ana*: EM 11 (1969/70) 149—151.
- Pierre Teilhard de Chardin, *Budućnost čovjeka*, prijevod D. Šimun-dža (Split 1970), recenzirao Franjo Zenko u EM 14 (1970) 118—120.
- Ljudevit Rupčić, *Demokratizacija u Crkvi*: EM 16 (1971) 21—25.
- Zivko Kustić, *Fenomen Crkve u zrcalu Marijinih kongresa*: EM 16 (1970) 86—86.
- Ivica Mlivočić, *Fizionomija katoličkog pokreta u Latinskoj Americi*: EM 17 (1971) 42—49.
- Esad Cimić, *Drama ateizacije* (Sarajevo 1971), recenzira Vladimir Premec u EM 17 (1971) 93—94.
- Ivan Golub, *Život i djelo Jurja Križanića*: EM 18 (1971/72) 50—64.
- Esad Cimić, *Moral između religije i ateizma*: EM 20 (1972) 23—29.
- Marko Oršolić, *Aktualnost Marxove kritike religije*: EM 20 (1972) 30—33.
- Slobodan Tomović, *Njegoš i savremene kosmičke teorije*: EM 21 (1972) 45—54.

Pisac na temelju shvaćanja svemira koje izlaže arkandeo Mihael u III pjevanju Luče mikrokozma, stih 155—180 analizira Njegoševu sliku svemira koja se bitno razlikuje od Newtonove stacionirane u vremenu i prostoru, a više se približava modernim kozmološkim teorijama koje su uglavnom inspirirane duhom Einsteinove svemirske slike po kojoj se svemir neprekidno širi. Iako je stvaranje započelo u beskrajnoj noći kaosa, Njegoš ne misli da je stvaranje nešto slučajnoga ili da je to samo posljedica prirodnih procesa uvjetovanih jedino fizičkim silama i njihovim zakonima. On postanak svijeta podređuje jednom finalnom uzroku i u procesu stvaranja vidi akciju Duha koji utječe da se materija i energija konstituiraju u određene galaktičke sustave. Umjesto gravitacije Newtona ili sila kozmičkog odbijanja Einsteina, Njegoš uvodi pojam »svetog magnetizma«, logosa, razumnog plana. Autor lijepo zaključuje: »Ideja o kreativnom 'slovu stvoritelja', 'mirodržnom lancu' i 'svetom magnetizmu' dala je polet njezgovoj imaginaciji do neviđenih dubina. Pomoću tih pojmova pjesnik je stvorio sliku jedne nestacionirane, sferalne i konačne vasiona, ali isto tako i besprijekorno raznovrsne, spo-

sobne za ekspanziju, evoluciju i transformaciju svojih neizmernih masa« (str. 53).

Ovdje možemo uočiti Njegoša kao dubokog vjernika i teologa. Njegova kozmička teorija nije ništa drugo već pjesnički izraženo izvješće Sv. Pisma o stvaranju.

Petar Šegvić, *Vatikan i suvremena Evropa*: EM 21 (1972) 67—74.

Autor analizira promjene u Evropi koje je Vatikan izvršio u svojoj poslijeratnoj politici. Drug P. Šegvić ih ocjenjuje kao pozitivne. One se poklapaju i idu u korak s vremenom. Raščlanjujući predavanje koje je sekretar Savjeta za javne poslove Crkve A. Casaroli 20. siječnja 1972. g. održao u Milanskom institutu za međunarodnu politiku, autor odbija svaku insinuaciju »koja bi se odatle mogla razumjeti; tj. da je Jugoslavija bilo što negativno radila u odnosu na Crkvu i Vatikan, pri čem bi se rukovodila 'antireligioznim motivima za postizanje političkih ciljeva« (str. 71). Navikli na već toliko puta izrečene paušalne ocjene ovog autora, neće nas ni ovaj članak moći iznenaditi.

Iako ne obrađuje religioznu problematiku kategorzohen ipak nam se čini da članak Vladimira Devidé, *Istina* (str. 55—61) posebno radi zanimljivog tumačenja biblijske perikope Evanđelja po Ivanu 18, 37 za služuje posebnu pažnju. Dobitnik Nobelove nagrade za fiziku i počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu, ravnatelj Max-Planck instituta za fiziku i astrofiziku, a ove godine i dobitnik nagrade Romano Guardini, prof Werner Heisenberg predstavljen nam je svojim govorom koji je održao prigodom proslave 500. obljetnice Sveučilišta u Münchenu »*Prirodne znanosti u današnjim visokim školama*« (str. 77—82), u kojem nam iznosi pregršt prekrasnih misli o buntu mladih, o slobodi, demokraciji i odgovornosti. Svrha je škole odgovoriti čovjeka za kritičko znanstveno mišljenje, za osmišljenje, za razmišljanje, za vaganje i odmjeravanje svega s čime se susrećemo i što nam se servira. Znanost nije puko sabiranje empirijskih podataka ili samo njihova analiza. »Od prirodne se znanosti može prvenstveno naučiti

kako je sloboda moguća samo priznavanjem zakona... Tako je i sloboda u životnim odlukama samo moguća vezivanjem uz moralne norme« (str. 82). Veliki fizičar savjetuje mladima »da se pridržavaju starih mjera vrijednosti, sačuvanih u velikim religijama; jer još nije došlo vrijeme da se piše nov kanon« (str. 82).

Nekoliko zamjerki

Bez obzira na mostove koje gradi revija, ipak nam se čini da svaka žrtva prinesena na oltar međusobnog zbližavanja i sporazumijevanja ostaje besplodna ako se zanemaruje ili prezire svoje. Cijeniti svoje ne znači prezirati tuđe. Dapače, ljubeći svoje učimo se poštivati i tuđe. No, i u tom je pogledu s dvobrojem 7 (1968/69) krenulo na bolje, jer se umjesto uvriježenih riječi »septembar, januar...« prešlo na godišnja doba: proljeće, ljeto, jesen i zimu!

Vrlo nas smeta i pogađa što u tako uglednoj ediciji manjkaju osnovne pravopisne i etičke norme. Ime *Bog* piše se još uvijek malim početnim slovom! Nije li to izvjesna diskriminacija prema svima onima, a takvih je u ovom društvu preko 80%, koji vjeruju. Može li takva praksa i ne samo EM pojačati razvojne procese prema sjedinjenu i bogatu čovječanstvu?!

Zaključak

Pročelnik »Tajništva za one koji ne vjeruju« bečki kardinal Franz König napisao je ove riječi: »Da bismo raspršili međusobno nepovjerenje i da bismo srca ljudi približili, trebamo dijalog.« Casopis »EM« već ga postupno ostvaruje topeći led i tamo gdje je to do nedavno bilo nemoguće. Naše čestitke i puno uspjeha našem ledolomcu u plovidbi do ljudskih srčaca!

Juraj KOLARIĆ

Jakov Rafael Romić: PERSONALISTIČKA ETIKA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973.

Proces »dehelenizacije« je razlog, zašto autor piše »Personalističku etiku«. Etiku treba shvatiti kao znanost

u povezanosti i rasporedu filozofskih disciplina, iako tu postoje različita mišljenja. Etika ima svoj materijalni predmet na području ljudskog djelovanja, a to je upravo slobodno djelovanje. Autor pripominje da se treba razlikovati humanističku (personalističku) etiku od teističke i kršćanske, kao što se razlikuje i humanistička na pozitivno humanističku i humanističko-ateističku ili laičkičku.

Zatim autor po poglavljima raspravlja o filozofiji vrednota. Govori o razlozima koji su u povijesno-razvojnom smislu utjecali na takvo promatranje i u etici. Nadalje spominje općenito i iscrpno građu za filozofiju vrednota pod poznatim pojmovima i sistematiziranim u odnosu: biće, substancija, akcident, apsolutno, relativno, uzrok, učinak — već prema shvaćanju dotičnih autora.

Narav vrednota nas uvodi u odnos djelovanja: subjekt—objekt i sintezu obaju. Spominje imanenciju, intencionalnost, efikasnost, projekcionalnost, slobodu, dinamičnost kao oznake subjektivno-vrijednosnog čina. Elementi vrijednog proizlaze iz predmeta. Tu dolazi do podudarnosti subjekta i objekta, koja se pokazuje u jednom dinamizmu — osobito u subjektu, koji je slobodan činilac. Stvarnost vrednota je jedno dobro, jedna zbilja, kakogod je nastojali protumačiti. Uzbiljenje toga dobra je više od shvaćanja. Dakako da se vrednote mogu različito promatrati, pa u tom smislu možemo i govoriti o podjeli vrednota, njihovoj hijerarhiji. Svakako su za etiku najvažnije osobne vrednote. Vlastitosti vrednota su imanentnost, stvaranje. Stvaranje nas upućuje na realizaciju onoga, što postoji kao jedan red vrijednosti. Subjekt ulazi u taj red. Tako se transcendiraju, prelazi iz svog mira. Povezuje se sa stvarnošću, koja je izvan njega. Vrednote su heterogene i bipolarne, pa onda pozitivne i negativne, dakako u odnosu na subjekt.

Treće poglavlje je posvećeno moralnim vrednotama. Ovdje čitamo: »Prije nego popuni svoju nedostatnost čovjek nije čovjek. A ono, što on izvan sebe traži, to je opet čovjek... Moralna vrednota jest ono, što čovjeka čini čovjekom... Moralno vrijednosni čin uspoređen s ljudskom osobom nije od nje ni veći ni manji, već joj je ekvivalentan... Može se stoga reći da u momentu djelo-